

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Konu Özetleri

5.Ünite : Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Konu : Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler

İnsanlar günlük yaşamlarını devam ettirebilmek için beslenme, barınma ve giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. İnsanlar eski çağlarda beslenme ihtiyacını doğadaki meyve ve sebzeleri toplayarak veya hayvanları avlayarak karşılamışlardır. Giyinme ihtiyacını avladıkları hayvanların derilerini kullanarak, barınma ihtiyacını ise mağaralarda yaşayarak sağlamışlardır. Nüfusun zaman içerisinde artması ve olumsuz iklim koşulları gibi nedenlerden dolayı meyve ve sebzeleri toplamak, hayvanları avlamak veya mağaralarda yaşamak insanların ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu nedenle insanlar üretim yapmaya başlamışlardır.

Yaşadığımız çevredeki kaynakları kullanarak yeni ürünler elde etmeye **üretim** denir. Buğday ekilmesi, doğal su kaynaklarının şişelere doldurulması, konut inşa edilmesi, kumaştan kıyafet yapılması üretime örnek verilebilir. Bir insanın tüm ihtiyaçlarını tek başına üretebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle insanlar bazı ihtiyaçlarını, üretim yapan kişi veya kurumlardan satın alırlar. Üretilen malın kullanılması veya hizmetten yararlanılmasına **tüketim** denir. Açık bir insanın yemek yemesi, susayan bir insanın su içmesi, inşa edilen konutlarda oturulması, kıyafetlerin giyilmesi tüketime örnek verilebilir. Üretim ve tüketim arasındaki ilişki ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Tarım

Hayvancılık

Sanayi

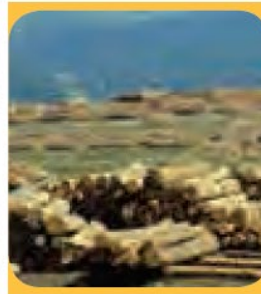
Ticaret

Turizm

Madencilik

Ormancılık

Hizmet sektörü

İklim özellikleri, yeryüzü şekilleri, su kaynakları ve nüfusun dağılışı ülkemizin farklı yerlerinde yapılan ekonomik faaliyetleri etkilemektedir.

Tarım

Toprağın ekilmesi ve işlenmesi yoluyla topraktan faydalanma işlerinin tümüne **tarım** denir. Ülkemizdeki toprakların önemli bir kısmı tarım yapmaya elverişlidir. İklimin ılıman, yeryüzü şekillerinin sade ve su kaynaklarının fazla olduğu yerler tarımsal faaliyetler için daha uygundur. Tarım ürünlerinin yetiştirme koşulları ve özellikleri farklılık göstermektedir. Bu nedenle ülkemizin çeşitli yerlerinde birbirinden farklı tarım ürünleri yetiştirilmektedir.

- Gaziantep, Şanlıurfa ve çevresi yaz aylarında az yağış aldığı için kuraktır. Bu nedenle kuraklığa dayanıklı kırmızı mercimek ve antep fıstığı üretimi buralarda yaygındır. Güney Doğu Anadolu Projesi'nin (GAP) devreye girmesi su sorununu en aza indirmiştir. Sulama sorununun olmadığı Şanlı-urfa ve çevresinde pamuk, mısır ve pirinç üretimi yapılabilmektedir.
- Karadeniz kıyıları her mevsim yağış alan bir iklim özelliğine sahiptir. Bu nedenle Giresun, Ordu, Trabzon, Rize ve çevresinde kıyılarında yağış ve neme fazla ihtiyaç duyan çay, fındık ve mısır üretimi yaygındır.
- Akdeniz ve Ege kıyılarındaki verimli ovalarda yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlı geçer. Bu nedenle Antalya, Muğla, Mersin, İzmir ve çevre-sinde kıyılarında pamuk, zeytin, turuncgiller (limon, portakal, mandalina) ve üzüm üretimi yapılır.
- Ülkemizin iç kesimlerindeki Konya, Ankara, Niğde, Karaman ve çevresinde yağış yetersiz olduğundan su ihtiyacı fazla olan tarım ürünlerini yetiştirmek zordur. Bu iller ve çevresindeki geniş ova ve platolarda buğday, arpa ve şeker pancarı üretimi yaygındır.
- Ülkemizin doğusu iklim ve yeryüzü şekilleri genel olarak tarıma uygun değildir. Bu durum tarım faaliyetlerinin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ekimi yapılan buğday, arpa gibi ürünlerin olgunlaşması uzun sürmektedir. Malatya, Elazığ ve civarında ka-yısı üretimi yapılmaktadır.
- Ülkemizde yükseltinin en az olduğu yer Marmara Denizi çevresidir. Ergene, Balıkesir ve Bursa ovalarında tarım yoğunlaşmıştır. Buralarda ayçiçeği, zeytin, pirinç, sebze ve meyve tarımı yapılmaktadır.

Tarım ürünlerinin olgunlaşma süresi sıcaklığa bağlı olarak değişmektedir. Örneğin; aynı anda Konya ve Ağrı'da ekimi yapılan buğday, iklim özelliklerinden dolayı Konya'da daha önce olgunlaşır ve hasat edilir. Elma, susam, antepfıstığı, fındık, patates, domates, mercimek, tütün, karpuz, incir ve muz gibi ürünler iklimin, su kaynaklarının ve toprağın uygun olduğu yerlerde yetiştirilir. Tarımsal üretim yapan ve geçimini tarımla sağlayan kişilere **çiftçi** denir. Çiftçiler tarafından yetiştirilen tarım ürünleri market, manav ve pazar aracılığıyla bizlere ulaştırılır.

Hayvancılık

Hayvanların yetiştirilmesine, bakılmasına ve hayvanlardan elde edilen ürünlerin pazarlanmasına hayvancılık denir. Hayvanlardan et, süt ve yumurta elde edilerek insanların beslenme ihtiyaçları karşılanır. Hayvancılık, insanların beslenmesinin yanı sıra dokuma ve deri sanayi-sine ham madde sağlayan ekonomik bir faaliyettir. İklim, yeryüzü şekilleri ve bitki

örtüsü gibi coğrafi özelliklere bağlı olarak ülkemizin değişik yerlerinde hayvancılık faaliyetleri yapılır.

- Erzurum-Kars yöresinde yaz yağışları fazla olduğu için otlak alanlar geniştir. Bu durum büyükbaş mera hayvancılığının bu çevrede gelişmesini sağlamıştır.
- Karasal iklimin etkisiyle bozkır bitki örtüsünün yaygın olduğu Konya, Ankara ve çevresinde küçükbaş hayvancılık gelişmiştir.
- Nüfusun fazla olduğu İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir gibi şehirlerin çevresinde kümes hayvancılığı önemli bir ekonomik faaliyettir.
- Bursa ve çevresinde ipek böcekçiliği yapılır. İpek böceği, dut yapraklarını yiyerek beslenir ve ipeği koza haline getirir. Toplanan bu kozalar yünlü dokuma sanayisinde kullanılır. İpek, ipek böceği larvalarının koza yapmak için salgıladığı, çok ince ve parlak teldir. Bu tellerin bir araya gelmesiyle ipek iplikleri oluşur. İpek kolay boyanabilir, yumuşak ve dayanıklıdır.
- Yeryüzü şekillerinin engebeli olduğu dağlık kesimlerde bitki çeşitliliği fazla olduğu için arıcılık faaliyetleri gelişme göstermiştir. Muğla, Ordu, Erzurum, Rize, Erzincan, Kars ve Hakkari arıcılığın ön planda olduğu şehirlerdir.
- Ülkemizin denizlerinde, tatlı su göllerinde ve akarsularında balıkçılık yapılmaktadır.

Sanayi

İnsanların ham maddeleri, işlenmiş veya yarı işlenmiş ürün haline getirmek için yaptıkları faaliyetlerin tümüne **sanayi** denir. İklim özellikleri, yeryüzü şekilleri ve ulaşım ağı bir yerde sanayi faaliyetlerinin yapılmasında belirleyici özelliklerdir. Yeryüzü şekillerinin sade, iklim koşullarının ılıman ve ulaşım ağının gelişmiş olduğu yerler sanayi tesisi kurmak için uygundur. İstanbul, Bursa, İzmir, Adana, Gaziantep sanayinin geliştiği illerimizden bazılarıdır. Bunun yanında yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli, iklim özelliklerinin sert, ulaşım ağının yeterli olmadığı yerlerde sa-nayi tesisi kurmak oldukça zordur. Muş, Hakkari, Ardahan, Gümüşhane, Sinop sanayinin yeterince gelişmediği illerimiz arasındadır.

Günümüzde sanayi faaliyetleri ülkeler için önemli bir gelir kaynağıdır. Ağaç, maden, tarım ürünleri, toprak, bitki gibi ham maddeler işlene-rek fabrikalarda çeşitli ürünler üretilir.

Aşağıda sanayi faaliyetlerinden bazılarına örnekler verilmiştir:

- Madenler sayesinde süs eşyalarından mutfak gereçlerine, beyaz eşyalardan teknolojik aletlere kadar birçok ürün yapılır.
- Tarım ürünlerinden yararlanılarak bisküvi, makarna, şeker, reçel vb. gıda ürünleri elde edilir.
- Toprak kullanılarak seramik, çimento, kiremit, tuğla, saksı, testi, çömlek ve cam gibi ürünler üretilir.
- Bitkiler ilaç ve baharat yapımında, kozmetik ürünlerin elde edilmesinde kullanılır.

Bu ürünler gerek ülke içine gerekse ülke dışına satılarak maddi kazanç elde edilir. İnsanlar sanayi tesislerinde çalışarak geçimlerini sağlar. Bu bakımdan sanayi tesisleri işsizliğin önlenmesinde önemli rol oynar.

Ticaret

Kar elde etmek amacıyla yapılan alım satım işlemine **ticaret** denir. Tarım, hayvancılık, sanayi, ormancılık ve madencilik faaliyetleri sonucu üretilen ürünler öncelikle ülkemizde yaşayan insanların ihtiyacı için kullanılır. İhtiyacımızdan fazla üretilen ürünler ülke dışına satılarak kazanç sağlanır. Ülkemizde üretilmeyen veya üretildiği halde ihtiyacımızı karşılamayan ürünler ise yurt dışından satın alınır. Sanayi faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı İstanbul, İzmir, Kocaeli, Mersin, Ankara, Bursa gibi şehirlerimizde ticaret de gelişmiştir.

Turizm

İnsanların yaşadıkları yerden ayrılarak başka yerlere kısa süreli geziler yapmasına ve bu gezilerin oluşturduğu faaliyetlerin bütününe turizm denir. Eğlenmek, dinlenmek, doğal güzellikleri ve tarihi mekanları görmek amacıyla yurt içinde ve yurt dışında gezintiye çıkan insanlara ise **turist** denir. Turistlerin gittikleri yerlerde kaldıkları otel ve tatil köyü gibi yerlere turistik tesis adı verilir. Günümüzde turizm faaliyetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte turistik tesis sayısında artış yaşanmıştır. İnsanların gittikleri yerlerde kalacağı yer sayısındaki artış eğitim, spor, kongre ve sağlık amaçlı turizmin de yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.

Yazları uzun ve güneşli geçen, Akdeniz ikliminin etkisi altında olan kıyı kesimler deniz turizminin merkezi hâline gelmiştir. Antalya (Alanya, Manavgat, Kemer), Muğla (Bodrum, Fethiye, Marmaris), İzmir (Çeşme) gibi.

Yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli olduğu alanlar kış turizminin yapılması için uygundur. Bursa (Uludağ), Erzurum (Palandöken), Bolu (Kartalkaya) illeri buna örnektir.

Turizm, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlar. Bu yüzden bacasız sanayi olarak adlandırılır. Dünyanın çeşitli yerlerindeki insanlar dinlenmek, eğlenmek, doğal ve tarihi güzellikleri görmek amacıyla ülkemize gelmektedir. Turistler ülkemizde kaldıkları süre içinde ihtiyaçlarını karşılar ve alışveriş yapar ve ülkemize döviz bırakırlar. Ülkeye döviz girişi ekonominin gelişmesine katkı sağlar. Turizmin ülkeye bir başka katkısı da insanlara iş imkanı sağlamasıdır. İnsanlar turistik tesislerde çalışıp turistlere hizmet vererek geçimlerini sağlarlar.

Madencilik

Yer kabuğunda çok uzun yıllar boyunca oluşan ve ekonomik değeri olan minerallere **maden** adı verilir. Madenlerin araştırılması, çıkarılması ve işletilmesiyle ilgili teknik ve yöntemlerin tümüne **madencilik** denir. Madenler sanayide kullanılan doğal ham maddelerdir. Ülkemiz maden bakımından oldukça zengindir.

- Balıkesir, Bursa, Kütahya ve Eskişehir çevresinde çıkarılan bor madeni; roket ve jet yakıtı yapımında, deterjan, porselen, cam, ilaç ve kimya sanayisinde kullanılır. Ekonomik değeri yüksek olan bor, dünyada en fazla ülkemizde bulunmaktadır.
- Seydişehir (Konya) ve Akseki'de (Antalya) çıkarılan alüminyum çok hafif, işlenmesi kolay ve yumuşak bir madendir. Alüminyum uçak ve otomobil sanayisinde kullanılır.
- Guleman (Elazığ), Fethiye, Köyceğiz (Muğla), Acıpayam (Denizli), Eskişehir, Orhaneli (Bursa) başta olmak üzere ülkemizin birçok yerinde çıkarılan krom, paslanmaz özelliği olan sert bir madendir. Krom, paslanmaz çelik tencere üretiminde ve otomobil parçalarının yapımında kullanılır.

Madenleri yer altında bulunduğu şekliyle kullanmak mümkün değildir. Yer altından çıkarılan madenler fabrikalarda işlenerek kullanıma hazır hale getirilir. Örneğin; Divriği ve Hekimhan çevresinden çıkarılan demir madeni, demir çelik fabrikalarında işlenir. Ülkemizde Karabük'te, İskenderun'da, İzmir'de ve Karadeniz Ereğli'de demir çelik fabrikası vardır. Artvin'de (Murgul) çıkarılan bakır madeni, yine aynı yerde bulunan bakır işletmesinde işlenir. Linyit kömürü ve doğal gaz, termik santrallerde elektrik enerjisi elde etmek amacıyla kullanılır.

Ormancılık

İnsanların orman ürünlerine ve hizmetlerine olan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıkları faaliyetlerin tümüne ormancılık denir. Ülkemiz orman yetiştirmek için genel olarak uygun şartlara sahiptir. Bir yerdeki orman varlığını belirleyici temel etken yağıştır. Yağışın yetersiz olduğu yerlerde orman alanları da sınırlıdır. Ülkemizdeki ormanların önemli bir kısmı Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında bulunur. Ülkemizin iç kısımlarında ise yeterli orman yoktur. Ormanlardaki ağaçlar kağıt, kereste ve mobilya yapımında kullanılır. Ormancılık faaliyeti insanlara iş imkanı sağlar. İnsanlar da bu alanda çalışarak geçimlerini sağlar. Bizler de ormancılık faaliyeti sonucunda üretilen ürünleri satın alarak çeşitli ihtiyaçlarımızı karşılarız.

Hizmet Sektörü

Sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte hizmet sektörü ülke ekonomisinde önemli bir konuma gelir. Eğitim, sağlık, ulaşım, bankacılık gibi faaliyet alanları hizmet sektörü içinde yer alır. Sanayinin gelişmesiyle birlikte insanlar sanayi tesislerinin yoğun olduğu şehir merkezlerine göç etmeye başladılar. Bunun sonucunda şehir merkezlerinde yaşayan insan sayısı arttı. İnsanların çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması için yeni iş alanları ortaya çıktı. Sağlık, eğitim, ulaşım ve bankacılık alanında insanlar iş bularak çalışmaya başladı ve bu alanlarda kazandıklarıyla diğer ihtiyaçlarını karşıladı. İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir, Samsun, Kayseri, Konya, Bursa, Antalya, Adana gibi şehirler hizmet sektörünün gelişme gösterdiği önemli şehirlerimizden bazılarıdır.